קיצור שלחן ערוך — דיני גוסס ושמירת המת

הַגּוֹסֵס (פֵּרוּשׁ, הַמַּעֲלֶה לֵחָה בִּגְרוֹנוֹ מִפְּנֵי צָרוּת הֶחָזֶה, וְזֶה יִקָּרֶה סָמוּךְ לַמִּיתָה, וּלְשׁוֹן גּוֹסֵס הוּא מִלְּשׁוֹן מֵגִיס בִּקְדֵרָה, שֶׁהַלֵּחָה מִתְהַפֶּכֶת בִּגְרוֹנוֹ, כְּמוֹ הַמֵּגִיס בִּקְדֵרָה תוספת יום טוב, פרק א דערכין) הֲרֵי הוּא כְּחַי לְכָל דְּבָרָיו. וְלָכֵן אָסוּר לִגַּע בּוֹ, שֶׁכָּל הַנּוֹגֵעַ בּוֹ, הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים. לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה. לְנֵר מְטַפְטֵף, שֶׁכֵּיוָן שֶׁנּוֹגְעַ בּוֹ אָדָם, מִיָּד נִכְבֶּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא גּוֹסֵס זְמַן אָרֹךְ וְיֵשׁ צַעַר גָּדוֹל לוֹ וְלִקְרוֹבָיו, מִכָּל מָקוֹם אָסוּר לִגְרֹם שֶׁיָּמוּת מְהֵרָה, כְּגוֹן לְהַשְׁמִיט הַכַּר וְהַכֶּסֶת מִתַּחְתָּיו, מֵחֲמַת שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁיֵּשׁ נוֹצוֹת מְקֻצָּת עוֹפוֹת שֶׁגּוֹרְמִים לְעַכֵּב אֶת הַמִּיתָה, אוֹ לָשׂוּם מַפְתְּחוֹת בֵּית הַכְּנֶסֶת תַּחַת רֹאשׁוֹ, כָּל זֶה אָסוּר. אֲבָל אִם יֵשׁ שָׁם דָּבָר שֶׁגּוֹרֵם עִכּוּב יְצִיאַת הַנֶּפֶשׁ, כְּגוֹן קוֹל דּוֹפֵק וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, מֻתָּר לְהַסִּירוֹ, דְּאֵין בָּזֶה מַעֲשֶׂה, אֶלָּא שֶׁמְּסִיר אֶת הַמּוֹנֵעַ וְאֵינוֹ נוֹגֵעַ בּוֹ.

אַף עַל פִּי שֶׁאָסוּר לִגַּע בַּגּוֹסֵס, מִכָּל מָקוֹם אִם נָפְלָה דְּלֶקָה, אֵין מַנִּיחִין אוֹתוֹ בַּבַּיִת, אֶלָּא מוֹצִיאִין אוֹתוֹ. וְהוּא קוֹדֵם לְהַצָּלַת סִפְרֵי קֹדֶשׁ. (וְעַיֵּן לְעֵיל סִימָן פח סָעִיף טז)

הָעוֹמְדִים אֵצֶל הַגּוֹסֵס, יַשְׁגִּיחוּ שֶׁלֹּא יוֹצִיא שׁוּם אֵבֶר חוּץ לַמִּטָּה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיַעֲקֹב, וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה. וְלָכֵן יַעֲמִידוּ כִּסְאוֹת אֵצֶל הַמִּטָּה, שֶׁלֹּא יוּכַל לְהוֹצִיא יָד אוֹ רָגֶל. וּמִכָּל מָקוֹם אִם לֹא עָשׂוּ כֵן וְהוֹצִיא, אָסוּר לִגַּע בּוֹ לְהַחֲזִירוֹ.

כֵּיוָן שֶׁנָּטָה אָדָם לָמוּת, אֵין שׁוּם אָדָם רַשַּׁאי לְפָרֵד מִמֶּנּוּ, שֶׁלֹּא תֵּצֵא נַפְשׁוֹ וְהוּא יְחִידִי, מִפְּנֵי שֶׁהַנֶּפֶשׁ מִשְׁתּוֹמֶמֶת בְּשָׁעָה שֶׁיּוֹצֵאת מִן הַגּוּף, וּמְצָוָה לַעֲמֹד עַל הָאָדָם בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, שֶׁנֶּאֱמַר, וִיחִי עוֹד לָנֶצַח לֹא יִרְאֶה הַשָּׁחַת כִּי יִרְאֶה חֲכָמִים יָמוּתוּ, וְגוֹ'. וְרָאוּי לְקַבֵּץ עֲשָׂרָה, שֶׁיִּהְיוּ בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, וְלֹא יַעַסְקוּ, חס וְשָׁלוֹם, בְּדְבָרִים בְּטֵלִים אֶלָּא יַעַסְקוּ בַּתּוֹרָה וּבַתְּהִלִּים וּבִשְׁאָר מִזְמוֹרִים, כִּמְסָדָּר בְּסֵפֶר מַעֲבַר יַבֹּק. וְנוֹהֲגִין לְהַדְלִיק נֵרוֹת בִּפְנֵי הַגּוֹסֵס.

לְאַחַר יְצִיאַת נְשָׁמָה, מַנִּיחִין אֵצֶל חָטְמוֹ נוֹצָה קַלָּה, וְאִם אֵינָהּ מִתְנַדְנֶדֶת, בְּיָדוּעַ שֶׁמֵּת, וְאָז פּוֹתְחִין אֶת הַחַלּוֹנוֹת, וְהָאֲבֵלִים אוֹמְרִים צִדּוּק הַדִּין, וּכְשֶׁמַּגִּיעִים לְבָרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת, אוֹמְרִים בְּשֵׁם וּמַלְכוּת וְקוֹרְעִין, כְּדִין שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן שֶׁלְּאַחַר זֶה.

וְכָל הָעוֹמְדִין עַל הַמֵּת בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, חַיָּבִין לִקְרֹעַ. הָא לְמַה זֶּה דּוֹמֶה, לְסֵפֶר תּוֹרָה שֶׁנִּשְׂרַף, שֶׁאֵין רֵיק בְּיִשְׂרָאֵל שֶׁאֵין בּוֹ תּוֹרָה וּמִצְוֹת. וַאֲפִלּוּ עַל קָטֹן שֶׁלָּמַד מִקְרָא אוֹ עַל אִשָּׁה חַיָּבִין לִקְרֹעַ. וַאֲפִלּוּ הָיָה זֶה הַמֵּת לִפְעָמִים עוֹשֶׂה עֲבֵרָה לְתַאֲבוֹן, חַיָּבִין לִקְרֹעַ עָלָיו. אֲבָל אִם הָיָה רָגִיל לַעֲשׂוֹת עֲבֵרָה, אֲפִלּוּ רַק לְתַאֲבוֹן, הֲרֵי זֶה בִּכְלַל הַפּוֹרְשִׁים מִדַּרְכֵי הַצִּבּוּר, שֶׁאֵין קוֹרְעִין עָלָיו. וּקְרִיעָה זוֹ שֶׁעַל הַמֵּת שֶׁאֵין מִתְאַבְּלִים עָלָיו אֶלָּא שֶׁקּוֹרְעִין מִפְּנֵי שֶׁעוֹמְדִין בִּשְׁעַת יְצִיאַת נְשָׁמָה, סַגִּי בִּקְרִיאָה מָעֻטָּת. וַאֲפִלּוּ מִן הַצַּד אוֹ בְּשׁוּלֵי הַבֶּגֶד סַגִּי.

מַעֲצִמִין עֵינָיו שֶׁל הַמֵּת. וּמִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בָּנִים, יַעֲשֶׂה זֹאת בְּנוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ. וְאִם יֵּשׁ בְּכוֹר, יַעֲשֶׂה הוּא.

כְּשֶׁנּוֹשְׂאִין אוֹתוֹ מִמִּטָּתוֹ לְהַשְׁכִּיבוֹ עַל הָאָרֶץ, יַשְׁגִּיחוּ שֶׁיְּהֵא מְכֻסֶּה, כִּי כֹּל מַה שֶּׁנּוֹהֵג בַּחַי מִשּׁוּם צְנִיעוּת, נוֹהֵג גַּם בַּמֵּת.

מִנְהָג לִשְׁפֹּךְ כָּל הַמַּיִם הַשְּׁאוּבִים שֶׁבִּשְׁכוּנַת הַמֵּת, דְּהַיְנוּ שְׁלֹשָׁה בָּתִּים (עִם הַבַּיִת אֲשֶׁר שָׁם הַמֵּת), וַאֲפִלּוּ מֵת יֶלֶד בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלֵדָתוֹ. וּבַשַּׁבָּת, אֵין צְרִיכִין לִשְׁפֹּךְ (וְהַבִּרְכֵי יוֹסֵף כָּתַב, דְּיֵשׁ לְהַחְמִיר גַּם בַּשַּׁבָּת).

הַמְשַׁמֵּר אֶת הַמֵּת אֲפִלּוּ אֵינוֹ מֵתוֹ, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִתְּפִלָּה וּמִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, כִּי הָעוֹסֵק בְּמִצְוָה, פָּטוּר מִמִּצְוָה אַחֶרֶת (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצו סָעִיף ב). הָיוּ שְׁנַיִם, זֶה מְשַׁמֵּר, וְזֶה קוֹרֵא וּמִתְפַּלֵּל.

אָסוּר לֶאֱכֹל בְּחֶדֶר שֶׁהַמֵּת שָׁם, אִם לֹא עַל יְדֵי מְחִצָּה (כִּדְלְקַמָּן סִימָן קצו סָעִיף א). וַאֲפִלּוּ אֲכִילַת אַרְעַי. וַאֲפִלּוּ אֲכִילַת פֵּרוֹת אוֹ שְׁתִיַּת מַיִם, אָסוּר. וּצְרִיכִין לְהַזְהִיר אֶת הַשּׁוֹמְרִים עַל זֹאת. וְגַם אָסוּר לְבָרֵךְ שָׁם אֵיזוֹ בְּרָכָה. (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן קצט סָעִיף טו)

אָסוּר לְטַלְטֵל אֶת הַמֵּת בְּשַׁבָּת (עין לעיל סִימָן פח סָעִיף טו, טז) אֲפִלּוּ לְצֹרֶךְ כֹּהֲנִים אוֹ לְצֹרֶךְ מְצָוָה, רַק עַל יְדֵי גּוֹיִם, אִם הַקְּרוֹבִים רוֹצִים. (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן רב סָעִיף טז).